

UNIVERZA V LJUBLJANI

FILOZOFSKA FAKULTETA

ODDELEK BIBLIOTEKARSTVO IN INFORMATIKA

UVOD V ZNANSTVENO DELO

Seminarska naloga:

AVTORSKE PRAVICE IN ETIKA ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA

Mentor: izr. prof. dr. Vlasta Zabukovec

Avtorja: Eva Šturm, Doris Bubnjič

Ljubljana, november 2013

KAZALO

KAZALO	2
UVOD	3
ETIKA ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA	4
2.1 KODEKS SLOVENSkih KNJIŽNIČARJEV IN KODEKS ETIČNIH STANDARDOV ZA RAZISKAVE, KI VKLJUČUJEJO LJUDI.....	4
AVTORSKA PRAVICA	5
3.1 AVTORSKO DELO.....	5
3.2 AVTOR.....	6
3.3 AVTORSKA PRAVICA.....	6
3.4 MORALNE AVTORSKE PRAVICE.....	6
3.5 MATERIALNE AVTORSKE PRAVICE.....	7
SKLEP	7
REFERENCE	8

UVOD

V najini seminarski nalogi bova predstavili Etični kodeks slovenskih knjižničarjev, Etični kodeks za raziskave, ki vključuje ljudi ter avtorske pravice. Opisali sva Etični kodeks slovenskih knjižničarjev, ki vsebuje 12 členov, ki opisujejo etična načela za delo knjižničarjev ter Etični kodeks za raziskave, ki vsebuje 11 členov, ki zagotavljajo, da raziskovalci pri svojem znanstvenem delu ne škodijo nobenemu izmed udeležencev ter da sprejemljivo ravnajo. Pri predstavitvi avtorske pravice sva povzeli najpomembnejše člene iz Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Ključne besede oz. besedne zveze: člen, etični kodeks, avtorsko delo, avtorska pravica

ETIKA ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA

2.1 Kodeks slovenskih knjižničarjev in kodeks etičnih standardov za raziskave, ki vključujejo ljudi

Etični kodeks slovenskih knjižničarjev je bil sprejet na skupščini Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, 8. novembra leta 1995, na Bledu. Vsebuje 12 členov, ki vodijo knjižničarja pri njegovem delu. Načela so skladna z ostalimi etičnimi načeli, v kolikor pa kakšno manjka se knjižničarji držijo ostalih etičnih načel. Vsak člen tega kodeksa pa lahko povežemo tudi z etičnimi načeli, ki veljajo za ostale raziskovalce. Prav tako se vsak člen dotakne ene izmed ključnih pomembnih lastnosti oz. vrednot (A, Šauperl, Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu, str. 164-170):

- *Osebnost* – Knjižničar mora, prav tako kot vsak znanstvenik ali raziskovalec, »oblikovati svojo osebnost s splošno veljavnimi etičnimi načeli« (EKSK, 1.člen). Odločitve in ravnanja morajo temeljiti na poklicnih nagibih, nepristranskosti in morajo biti določene na osnovi raziskave.
- *Strokovnost in kakovost* – Raziskovalec oz. knjižničar mora izpolnjevati svoje znanje in skrbeti za razvoj svoje stroke, ob tem pa biti odgovoren za kvalitetno strokovno delo. S svojim raziskovanjem ter novimi spoznanji skrbi za razvoj svoje stroke in njen ugled. Javnosti mora biti zagotovljena najvišja kakovost poročil o raziskavi (EKSK, 2. In5.člen).
- *Spoštovanje* – Pri raziskovanju mora raziskovalec spoštovati in upoštevati vse, ki so pri raziskavi na kakršenkoli način pripomogli (s sodelovanjem, soavtorstvom, podajanjem predhodnih virov...). Če informacije črpa iz že izvedenih raziskav mora nujno navesti vir svojih informacij, to naredi s citiranjem virov. Prav tako mora tudi knjižničar upoštevati in spoštovati svoje poklicne kolege, jih podpirati ter spoštovati njihovo strokovno znanje (EKSK, 3.člen).
- *Zvestoba* – Raziskovalci si prizadevajo dosežati cilje znotraj svoje skupine in skupaj rešiti spore. Pri reševanju problemov morajo dati prednost etičnim načelom (EKSK, 4.člen).
- *Poštenost* – Knjižničar ima do uporabnika enakopraven, nepristranski in spoštljiv odnos (EKSK, 6.člen). Prav tako velja za raziskovalce, ki morajo v svojih raziskavah upoštevati vse udeležence. Med udeleženci mora veljati enakopravnost ne glede na vero, spol, raso ipd. Prav tako udeleženci v raziskavo ne smejo biti prisiljeni (Code of practice, 2., 4. In 8. člen).

- *Zasebnost* – knjižničar mora uporabniku vnaprej povedati kaj se bo dogajalo z njegovimi podatki. Varuje njegove osebne podatke, podatke o iskanih gradivih in informacijah (EKSK, 7.člen). Prav tako mora raziskovalec varovati podatke sodelujočih v raziskavi ter jih z raziskavo predhodno seznaniti (Code of practice, 5., 6., in 9.člen).
- *Objavljanje rezultatov in pošteno poročanje* – knjižničar skrbi za pretok gradiva, nasprotuje uvajanju cenzure in omejevanju pridobljenih podatkov (EKSK, 8. in 9.člen). Raziskovalec mora dobljene rezultate (točno takšne kot so) deliti z vsemi ustanovami ipd. katerim lahko ti podatki pomagajo pri nadaljni raziskavi, študiji, podajanju statistike ipd. (Code of practice, 11.člen).
- *Zloraba položaja* – knjižničar ali raziskovalec ne sme zlorabljeni poklicnega položaja za osebno koriščenje (EKSK, 10.člen).
- *Etično ravnanje in spori* – Raziskovalec mora upoštevati splošna etična načela, čeprav niso nikjer zapisana. Nekatere raziskovalne ustanove, ki v raziskavah vključujejo ljudi imajo zapisane takšne kodekse, da z njimi zaščitijo sodelujoče in raziskovalce (npr. code of practice). Knjižničarji morajo upoštevati načela Etičnega kodeksa slovenskih knjižničarjev (EKSK, 11.člen). Če pride do kršitve kodeksa je »združenje knjižničarjev dolžno nuditi moralno in pravno pomoč« (EKSK, 12.člen). Pri nas nimamo posebnega organa, ki bi v primeru da pride do spora med raziskovalcem in udeležencem lahko pomagal.

AVTORSKA PRAVICA

Avtorska pravica je zapisane v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah, ki ureja pravice avtorjev glede avtorskih del s področja književnosti, znanosti in umetnosti (avtorska pravica); pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, filmskih producentov, radijskih ali televizijskih organizacij, založnikov in izdelovalcev podatkovnih baz (sorodne pravice); posamezno in skupinsko upravljanje in uveljavljanje avtorske in sorodnih pravic (ZASP,1.člen).

3.1 Avtorsko delo

Avtorska dela so individualne, intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so podane oziroma izražene na kakršen koli način (ZASP, 5. člen).

Iz tega člena povzamemo pet temeljnih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni, da lahko delo označimo kot avtorsko:

- Avtorsko delo je *rezultat človekovega ravnanja* in ne stroja ali živali. Pri ustvarjanju dela mora biti vložen trud ali napor.
- *Individualnost* je najpomembnejša lastnost avtorskega dela, ki pa ne pomeni absolutne izvirnosti ali novosti kot v primeru patentnega varstva (npr. dva fotografa lahko z istega mesta fotografirata isti motiv z enakim fotoaparatom).

- *Intelektualnost*, ki je razpoznavna s človeškim duhom, mislimi, občutki, čustvi v delu, tako da je razvidno, da je avtorsko delo nematerialna dobrina.
- *Področje književnosti, znanosti in umetnosti* je potrebno razlagati zelo široko, zaščitene so vse stvaritve.
- *Izraženost* dela, da je zaznavno s človeškimi čutili, vendar ni potrebe po materialnem nosilcu (npr. govornjena dela, koreografska in pantomimska dela) (<http://www.uil-sipo.si/uil/dejavnosti/avtorska-in-sorodne-pravice/avtor-in-avtorsko-delo/>).

Za avtorska dela veljajo: govornjena dela, pisana dela, glasbena dela z besedilom ali brez besedila, gledališko-glasbena in lutkovna dela, koreografska in pantomimska dela, fotografska dela in dela narejena po podobnem postopku, avdiovizualna dela, likovna dela, arhitekturna dela, dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja, kartografska dela, predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične (ZASP, 5. člen).

»Avtorskopravno niso varovane ideje, načela, odkritja; uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja ter ljudske književne in umetniške stvaritve.« (ZASP, 9. člen).

3.2 Avtor

»Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo.« (ZASP, 9. člen). Temu tudi pripada avtorska pravica (ZASP, 14. člen). Če avtor ni znan, je do uveljavljanja avtorskih pravic upravičen tisti, ki delo izda oziroma objavi (ZASP, 11.člen).

Če je delo ustvarjeno v sodelovanju dveh ali več oseb, govorimo o soavtorstvu. Vsem soavtorjem pripada nedeljiva avtorska pravica za to delo (ZASP, 12.člen).

3.3 Avtorska pravica

Avtorska pravica je podvrsta lastninske pravice, ki temelji na deklaraciji o človekovih pravicah (<https://www.ip-rs.si/zakonodaja/mednarodnopravna-ureditev/mapa/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/>). Zapisana je tudi v 60. členu Ustave Republike Slovenije (<http://www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf>). Definiramo jo kot skupen izraz za upravičenja, ki avtorju zagotavljajo uresničitev premoženjskih (materijalnih) in osebnih (moralnih) interesov v zvezi z izkoriščanjem avtorskega dela (<http://www.aas.si/index.htm>).

Iz avtorske pravice izvirajo izključna osebnotna upravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska upravičenja (materijalne avtorske pravice) in druga upravičenja avtorja (ZASP, 15. člen).

3.4 Moralne avtorske pravice

»Moralne avtorske pravice varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi do dela.« (ZASP, 16. člen).

3.5 Materialne avtorske pravice

Materialne avtorske pravice varujejo premoženje avtorja s tem, ko dovoljuje, ali prepoveduje uporabo svojega dela in njegovih primerkov (ZASP, 21. člen).

SKLEP

Avtorska pravica se povezuje s predavanjem Citiranje in seznam virov pri predmetu Uvod v znanstveno delo. Zelo pomembno je, da pravilno citiramo in navajamo vire, kajti le tako je avtorska pravica zaščiten. Avtor znanstvenega prispevka tako ne škoduje avtorjem navedenih virov, ker se ne ukrade misli, ideje, ki je zapisana v gradivu, iz katerega črpa. To pa se povezuje z Etičnim kodeksom slovenskih knjižničarjev, v III. členu, kajti tako bibliotekarji dajo podporo svojim poklicnim kolegom in spoštujejo njihovo strokovno znanje.

REFERENCE

- *Avtor in avtorsko delo*. (št. 21/95 z dne 14. 4. 1995). Pridobljeno s spletne strani: <http://www.uil-sipo.si/uil/dejavnosti/avtorska-in-sorodne-pravice/avtor-in-avtorsko-delo/>
- *Code of Practice for Ethical Standards in Research involving Human Participants*. (junij 2006). Pridobljeno s spletne strani: <http://e-ucenje.ff.uni-lj.si/mod/resource/view.php?id=99234>
- *Etični kodeks slovenskih knjižničarjev*. (8.11.1995). Pridobljeno s spletne strani: <http://e-ucenje.ff.uni-lj.si/mod/resource/view.php?id=99235>
- *Etika v znanstvenem raziskovanju: izhodišča in načela*. (oktober 2013). Pridobljeno s spletne strani: <http://e-ucenje.ff.uni-lj.si/mod/resource/view.php?id=99233>
- *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. Uradni list RS. (13.6.1994). Pridobljeno s spletne strani: <https://www.ip-rs.si/zakonodaja/mednarodnopravna-ureditev/mapa/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/>
- *Kaj je avtorska pravica?*. Pridobljeno 3.11.2013 s spletne strani: <http://www.aas.si/index.htm>
- Šauperl, Alenka. (2005). Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu. Š. Alenka (ur.), *Etika v raziskovalnem delu* (str. 163- 170). Ljubljana: Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete.
- *Ustava Republike Slovenije*. (30. 6. 2006). Pridobljeno s spletne strani: <http://www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf>
- *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP*. Uradni list RS. (2007). Pridobljeno s spletne strain: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&objava=717>